

La dotació del premi serà de 3000 euros. Els treballs, inédits i escrits en català hauran de presentar-se al setmanari EL TEMPS abans del 30 de setembre.

Per correu ordinari:
 (CD ROM o disquet):
 Edicions del País Valencià
 (Premi Ramon Barnils)
 Carrer de Sant Ferran, 12,
 46001 València

o per correu electrònic:
 premi.barnils@eltemps.net

L'obra guanyadora serà publicada al setmanari EL TEMPS.

El premi es farà públic durant l'acte de lliurament dels XXVII Premis Octubre que tindrà lloc a València en dia 25 d'octubre de 2008.

VIII Premi de periodisme d'investigació Ramon Barnils

Per a més informació:
 Octubre Centre de Cultura Contemporània
 Carrer de Sant Ferran, 12,
 46001 València
 Tel. 96 353 51 00
 premi.barnils@eltemps.net
 www.eltemps.cat

ELTEMPS

Gaspar Melchor de Jovellanos, nascut a Gijón (Astúries) el 1744, va mantenir un interès especial amb Mallorca. Hi arribà el 1801 per ordre de Manuel de Godoy, que el féu empresonar primer a la cartoixa de Valldemossa i al cap d'un any al castell de Bellver. Restà en llibertat el 1808. Durant aquests anys, deixà una ingent producció literària amb Mallorca com a protagonista, en què aprofundí la història, la gent i la llengua de l'illa. Fou, en definitiva, una obra feta en condicions adverses, que serví per a combatre la visió unitària i homogènia que imperava a l'Espanya del segle XIX.

Personatge incòmode. Contemporani de Goya, Jovellanos fou un home compromès críticament amb el seu temps. Veié clar que l'Espanya que li havia tocat de viure només podia prosperar si es feia una aposta decidida per la cultura. I fou així que esdevingué la personificació de l'enciclopedisme il·lustrat, entès com a estimació i domini de totes les ciències i disciplines que interessaven l'home. Predicà amb l'exemple. Llicenciat en dret, fou autor d'una nombrosa obra literària que complementà amb estudis de caràcter humanístic, econòmic, jurídic i fins i tot botànic. El 1797 la seva carrera política féu un salt qualitatiu. Sota el regnat de Carles IV, el primer ministre Manuel Godoy li oferí la cartera de *Gracia y Justicia*. Des d'aquell càrrec, Jovellanos intentà reformar la justícia i disminuir la influència de la Inquisició. Al cap de nou mesos, però, fou destituït per desavinences amb el govern. Tornà a la seva terra natal, on projectà la creació d'una Acadèmia Asturiana que tingué per funció l'estudi de la història i la llengua asturiana, el bable.

El tarannà progressista de Jovellanos fou castigat el març de 1801. Godoy n'ordenà el desterrament a Mallorca. En un temps en què el control polític i cultural de les classes dominants sobre el poble era aclaparador, fou acusat d'amagar a casa seva un exemplar de l'influent llibre *Contracte social* de Rousseau, un tractat sobre els principis ètics que han de dirigir la vida pública i privada d'una societat. El fet cert, però, és que la detenció responia a uns altres motius: havia criticat l'escanda-

El Jovellanos catalanòfil més desconegut

Fa 200 anys que Gaspar Melchor de Jovellanos, un dels màxims representants de la Il·lustració espanyola, sortí del castell de Bellver de Palma després de sis anys de reclusió.

Jovellanos retratat per Francisco Goya.

l'ús aprofitament personal dels recursos de l'estat per part de Godoy, amant de l'esposa del rei Carles IV, la reina Maria Lluïsa.

A Mallorca, el primer centre de reclusió de Jovellanos fou la cartoixa de Valldemossa. Allò no s'assemblava de res a un confinament. La relaxació en

les normes de seguretat li permeteren de dur a terme una activitat cultural frenètica: entrà en contacte amb historiadors, artistes i erudits mallorquins; posà ordre a la biblioteca del monestir; contribuï econòmicament a les obres de la capella i el jardí; pagà pensions als joves locals que volguessin fer estudis de llatí; donà almoines diàries als veïns més necessitats i estudià la botànica de la zona. La seva implicació fou tan gran que fins i tot es veié amb cor de traduir del català al castellà la història de la cartoixa de fra Albert Puig. Tanmateix, al cap d'un any, el maig del 1802, Jovellanos es complicà ell mateix la vida. Sabent-se objecte d'una persecució, s'atreu a escriure una carta al rei proclamant la seva innocència. Aquest gest indignà molt Godoy, que el féu traslladar al castell de Bellver de Palma, on s'hagué de sotmetre a un control molt més ferri: amb dos sentinelles que el vigilaven en tot moment, només podia parlar amb el seu criat i no podia tenir a mà cap llapis, paper ni tinter. Fou una galleda d'aigua freda per a Jovellanos. Entotsolat dins l'antiga fortalesa del regne de Mallorca, només tingué el consol de les belles vistes sobre la badia de Palma que li oferia el finestral de la seva cel·la.

Un escriptor de ment oberta. En acabar l'estiu del 1803, els metges es mostraren preocupats pel deteriorament de la salut de Jovellanos. Per això, hom li concedí el dret de prendre banys de mar, però sempre sota vigilància. Amb tot, aviat el governador de la fortalesa s'adonà que el reclus que tenia a les seves ordres era del tot inofensiu. A poc a poc, li anà donant més llibertat de moviments. Sota una espècie de llibertat controlada, Jovellanos pogué passejar pels boscos de Bellver i gaudir de la natura. També li facilitaren paper i ploma, amb què pogué sadollar la seva vena literària. Fou bastant prolífic: va escriure sobre diversos aspectes de l'art, la literatura i la història natural de Mallorca. Es documentava gràcies als caputxins de Palma, que li passaren una gran quantitat de lectures, entre les quals la crònica de Jaume I i les obres de Ramon Llull en català.

Jovellanos aviat va prendre consciència de la realitat social i lingüística de la bella illa on havia estat desterrat.

Ho demostra l'obra que presentà el 1804 en un concurs convocat per la Sociedad Patriótica de Mallorca. Duia per títol *Tratado teórico-práctico de la enseñanza* i hi trobam reflexions sobre el català del tot sorprenents en una època marcada pels decrets de Nova Planta. Amb relació a l'ensenyament de la "llengua mallorquina" deia: "Siendo la que primero aprenden, la que hablan en su primera edad [...], visto es que merece mayor atención que la que le hemos dado hasta aquí. Se dirá que la amamos, y es verdad, pero no la amamos con ciego amor. El mejor modo de amarla será cultivarla. Entonces concoceremos lo que vale y lo que puede valer; entonces podremos ir la llevando a la dignidad de lengua literata [...]; y entonces, escribiendo y traduciendo en ella obras útiles y acomodadas a la comprensión general, abriremos las puertas de la ilustración a esta muchedumbre de mallorquines..." Jovellanos fins i tot s'animà a redactar un "Borrador de un proyecto de academia mallorquina para formar una buena gramática y un buen diccionario de la lengua mallorquina".

La veu amb més autoritat de la Il·lustració espanyola també es preocupà molt d'infondre coratge als erudits mallorquins. Els motivà sobretot a es-

Els caputxins de Palma li passaven moltes lectures: la crònica de Jaume I, obres de Llull, etc.

criure sobre la història de l'illa a partir de la documentació arxivística tan abundant que havia trobat. Jovellanos pogué respirar ja amb absoluta llibertat el 6 d'abril del 1808, per desig de Ferran VII. Tenia 64 anys. L'il·lustrat asturià sortí del castell de Bellver aclamat per tothom, però amb una salut molt debilitada. Amb tot, no se n'anà de seguida. Volgué passar la Setmana Santa amb els monjos de la cartoixa de Valldemossa que l'havien acollit tan bé durant la seva primera etapa de confinament. També tingué temps d'acabar de conèixer l'illa i de rebre homenatges com el que li féu l'Ajuntament de Palma en reconeixement a la seva tasca divulgativa. La Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País tampoc no va voler deixar escapar l'oportunitat de nomenar-lo soci d'honor.

Amb totes aquestes mostres d'afecte, no és gens estrany que li costés de dei-

xar l'illa. "Adiós Mallorca, adiós; ya nunca más te volveré a ver. Que Dios te guarde para siempre, adiós", digué el 19 de maig de 1808 quan embarcà cap a Barcelona. Des de l'Astúries natal, el polític il·lustrat volgué esmerçar les darreres forces a participar en l'organització de la guerra contra l'ocupació napoleònica d'Espanya, iniciada dos mesos abans. Jovellanos, amb tot, no pogué veure el triomf davant les tropes franceses, que arribà el 1814. Morí el 27 de novembre del 1811, tres anys després del seu alliberament.

Conscient de la talla intel·lectual del personatge, el 1891 l'Ajuntament de la seva terra, Gijón, li erigí un monument. El periodista i escriptor Miquel dels Sants Oliver, en nom del diari *La Almudaina*, no trigà a enviar un document a l'Ajuntament de Palma demanant que Jovellanos fos declarat fill adoptiu de la ciutat.

Ara, amb motiu de la celebració dels 200 anys del seu alliberament, la capital balear li torna a fer un homenatge amb tota mena d'actes. En els temps que corren, és un bon moment per a reivindicar una figura que ja al segle XIX intentà crear ponts de diàleg entre Mallorca i Espanya.

Antoni Janer Torrens

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Dies irae

"Dies irae, dies illa, solvet saeculum in favilla." Dia d'ira fou aquell en què, a València, s'encarnà el terror en l'avalotada massa. Tot es va conjuminar: una revolució triomfant, que havia deslligat tot aturament, i anys d'animadversió apilada, que cremava com el secallós fenàs a l'estiu; els borbons fugint com rates amb vaixell enfonsant-se i oferint la corona a Napoleó i el seu estat, nascut de la mort i el mal d'Almansa, afonat, i una Junta sobirana del Regne de València, eclèctica, moderada, i el

poble en armes radicalitzat al carrer. I aquella Ciutadella, botiflera i ignominiosa, amb els canons apuntant als valencians. I la colònia de francesos, que havien gaudit dels avantatges per a prosperar que eren negats als rebels valencians per a sobreviure i viure.

Com diu el patriota Vicent Boix: "Res presentava fins ací de repugnant la revolució de València." Però tot va esclatar. Baltasar Calbo, canonge de Madrid, originari de Xèrica, amb "la boja i feroç ambició de posar sota el seu domini aquest regne", enardí el populatxo, que s'emparà, el 5 de juny del 1808, de la Ciutadella, on estaven detinguts els francesos. Els degollaren "abraçats -relata Boix- els pares amb els fills, els criats amb els amos, els vells amb els joves, un era el plor, una l'agonia [...] un perllongat crit de dolor s'exhalà d'aquell confús tropell [...] i sobre aquell muntó de cadàvers trossejats, anhelant, pàlid

Revolta a València el 5 de juny del 1808.

i desencaixat el canonge Calbo, cridant als qui en demanaven: "No hi ha confessió!" 200 assassinats en aquella "horrible carnisseria". I 143 supervivents, immolats a la plaça de bous: "Cecs de còlera els matadors, feren sense pietat, acarnissats en la sang." Però l'horror del "crim omplí de dol la ciutat i exasperà" els valencians i "va obrir als peus de l'atreuït sacerdot una profunda vall de sang en què s'ofegà". *Dies irae*

Periodista